

ПРОПОРЦІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СПІЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ПРОЦЕСІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ КСП

С. В. Косторной, аспірант (науковий керівник – кандидат економічних наук М. І. Кісіль)

Таврійський державний агротехнологічний університет

Капітал – це багатогранна економічна категорія. Ознаками капіталу є те, що він має вартість, існує у вигляді матеріальних чи нематеріальних активів, має власника, призначений для використання у виробництві, постійно перебуває у процесі кругообігу, від нього очікується одержання доходу (новоствореної вартості). Важливою ознакою капіталу також є ліквідність – здатність легко змінювати свою форму. Ефективність використання капіталу значною мірою залежить від форми власності, в якій він знаходиться. В Україні в процесі реорганізації КСП відбулася трансформація капіталу переважно зі спільної сумісної (колективної) до спільної часткової власності, що створює умови для збільшення його ліквідності.

В результаті проведення аграрної реформи в Україні відбулася реорганізація колишніх колективних сільськогосподарських підприємств. У більшості випадків було створено підприємства, засновані на приватній власності, які на засадах правонаступництва отримали значну частину майна КСП у власність або користування (в оренду). Для кожного з членів КСП було визначено розмір майнового паю. Майнові паї селян підтверджено Свідоцтвами про право власності на майновий пай члена колективного сільськогосподарського підприємства – майновим сертифікатом. Значна частина власників майнових сертифікатів виділила майно в приватну власність (індивідуальну або у спільну часткову). Проте процес трансформації власності не було завершено. До негативних наслідків цієї реорганізації необхідно віднести появу капіталу з невизначеною формою власності, зокрема, це стосується багаторічних насаджень, лісосмуг, інших об'єктів, які неможливо

виділити власникам у натурі без ушкодження, невитребуваних об'єктів тощо. Потребує дослідження ефективність проведеної аграрної реформи та її наслідків стосовно формування, використання та управління капіталом, врегулювання орендних відносин.

Проблему аграрної реформи та врегулювання майнових відносин власності в реорганізованих КСП розглядали в своїх працях такі вітчизняні вчені як П. Т. Саблук, Г. М. Підлісецький, В. Я. Месель-Веселяк, М. Й. Малік, М. І. Кісіль, Г. О. Легеза та інші. Проте пропорції трансформації спільного капіталу в процесі реорганізації КСП недостатньо вивчені, що не дозволяє зробити прогноз щодо обсягів та структури капіталу в сільському господарстві та визначити ефективні механізми управління ним.

Метою статті є встановлення пропорцій трансформації спільного капіталу в процесі реорганізації КСП, визначення напрямків завершення цього процесу й удосконалення управління капіталом в сучасних умовах на прикладі сільськогосподарських підприємств Запорізької області.

В результаті дослідження, проведеного в 20 сільськогосподарських підприємствах 6 районів Запорізької області, виявлено, що врегулювання майнових відносин власності в реорганізованих КСП переважно здійснювалося за схемою, визначеною рекомендаціями, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України “Про врегулювання питань щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектора економіки” від 28 лютого 2001р. №177 та наказами Міністерства аграрної політики України. В абсолютній більшості досліджуваних підприємств трансформація відносин власності на майно реорганізованих КСП відбувалася в такій послідовності:

1. Створено комісію з організації вирішення майнових питань та інвентаризаційну комісію.

2. Проведено інвентаризацію активів і зобов'язань підприємства. Інвентаризації підлягали лише активи й зобов'язання, наявні на дату реорганізації КСП (для більшості господарств – початок 2000 року). Інвентаризація основних засобів проводилася безпосередньо на дату уточнення

складу та вартості активів і зобов'язань підприємства, визначену комісією з організації вирішення майнових питань. При цьому визначалося місце знаходження кожного об'єкта, його інвентарний номер, рік введення в експлуатацію, вартість на дату реорганізації.

Щодо оборотних засобів та зобов'язань проводилася документальна інвентаризація, тобто їх склад і вартість визначалися за даними бухгалтерського обліку на дату реорганізації.

3. Уточнено вартість активів згідно Методики уточнення складу і вартості пайових фондів майна членів колективних сільськогосподарських підприємств, у тому числі реорганізованих, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України №177¹. При цьому було враховано списання вибулих основних засобів, у разі необхідності проведено переоцінку окремих об'єктів, визначено продані об'єкти та ті, що були видані співвласникам у натурі в рахунок майнових паїв за період між датою реорганізації та датою уточнення складу й вартості активів і зобов'язань підприємства.

Вартість оборотних засобів також було уточнено, зокрема проведено переоцінку вартості молодняка тварин з врахуванням цін, що склалися на момент реорганізації, списано витрати по незавершеному виробництву в тваринництві та безнадійну дебіторську заборгованість тощо.

Уточнена вартість активів у досліджуваних господарствах склала 5,8 млн. грн., з яких основні засоби та незавершене будівництво займають 78, а оборотні – 22 %.

4. Здійснено уточнення вартості зобов'язань реорганізованого КСП. Їх вартість скориговано на суму боргів, списаних державою. У досліджуваних господарствах вартість зобов'язань в середньому на господарство слала 740 тис. грн. або 13 % від вартості активів.

5. Сформовано переліки наступних активів:

---

¹ Постанова Кабінету Міністрів України “Про врегулювання питань щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектора економіки” від 28 лютого 2001 р. №177

- майно соціальної сфери до комунальної власності (зазвичай – школи, дитячі садки, клуби та закріплене за ними майно) – 9 % від вартості активів;

- майно, що не підлягає паюванню, яке не можливо виділити в натурі в рахунок майнового паю та майно загального користування, що залишаються на балансі підприємства- правонаступника (внутрішньогосподарські технологічні дороги, склади отрутохімікатів, багаторічні насадження) – 12 % від вартості активів;

- майно, що передбачається для забезпечення боргових зобов'язань, – на суму уточненої кредиторської заборгованості КСП. До списку цього майна зазвичай включалися вже продані об'єкти, дебіторська заборгованість та ліквідне майно, що залишається у власності підприємства правонаступника, – 13 % від вартості активів.

- майно під капіталізовані зобов'язання – 9 % від вартості активів (сума цих зобов'язань визначається в акті розрахунку суми капіталізованих платежів; до них зазвичай включено витрати на перереєстрацію будівель, автомобілів, тракторів, витрати на здійснення паювання майна, суму податку на додану вартість, нарахованого на суму кредиторської заборгованості та на вартість списаних об'єктів, а також резервний фонд). Це майно залишається у власності підприємства правонаступника, за виключенням резервного фонду, який має бути розподілений між співвласниками через 3 роки після завершення процесу врегулювання майнових відносин. Середній розмір резервного фонду досліджуваних господарств – 250 тис. грн., або 4 % від вартості активів. У більшості господарств резервний фонд не було використано, а відповідне майно до цього часу залишається на балансі підприємств- правонаступників.

- майно, видане співвласникам у натурі в рахунок майнових паїв за період між датою реорганізації та датою уточнення складу й вартості активів і зобов'язань, – 4 % від вартості активів;

- майно пайового фонду, що персоніфікується між співвласниками, – 53 % від вартості активів, в середньому на господарство – 3 млн. грн.

6. Складено список осіб, які мають право на отримання майнового паю, для кожного з яких за архівними даними визначено заробітну плату за кожен з років календарного періоду обчислення трудових внесків (в більшості господарств – з 1950 р. до 1999 р.). За спеціальними коефіцієнтами та даними про заробітну плату кожного співвласника визначено його індивідуальний трудовий внесок, виражений в умовних грошових одиницях.

7. Вартість майна пайового фонду розподілено між співвласниками пропорційно до розмірів їх індивідуальних трудових внесків, окремо в розрізі I, II та III груп основних засобів, а також оборотних засобів. У структурі пайового фонду основні засоби займають 77 %, оборотні – 23 %.

8. Кожному співвласнику видано Свідоцтво на право власності на майновий пай члена колективного сільськогосподарського підприємства (майновий сертифікат).

9. За заявами співвласників сформовано групи осіб та визначено майнові об'єкти, виділені окремо особам, що:

- виявили бажання отримати свої майнові частки в натурі у спільну часткову власність з наступною передачею їх в оренду підприємству- правонаступнику – 44 % від пайового фонду;
- виявили бажання отримати свої майнові частки в натурі у спільну часткову власність окремими групами (зазвичай за сімейним принципом) – 5 %;
- виявили бажання отримати свої майнові частки в натурі у приватну власність – 25 %;
- не прийняли жодного з можливих рішень щодо розпорядження належними їм майновими паями, зокрема, померлі особи, спадщину яких не переоформлено – 26 %.

10. Майно, виділене особам з першої групи (п. 9), передано в оренду. Типові умови оренди згідно договору: строк оренди – 5 років, або такий, що дорівнює терміну оренди земельних паїв, орендна плата – співвласникам щорічно сплачується, як правило, 1 % від вартості орендованого майна, кошти орендної плати в розмірі суми амортизаційних відрахувань на орендоване

майно направляються до фонду відтворення орендованих основних засобів. На практиці господарств, що створили і використовують фонд відтворення – одиниці. З 243 підприємств Запорізької області, що використовують майно реорганізованих КСП, фонд відтворення сформували лише 22 господарства (або 9 %). За таких умов не забезпечується відтворення орендованого капіталу, а права селян-співвласників масово порушуються.

Результати реорганізації колишніх КСП дуже сприятливі для власників новостворених підприємств- правонаступників. Безпосередньо у власність вони отримали 34 % активів колишніх КСП, протягом невизначеного терміну безкоштовно використовують невитребувані паї, що складають 14 % активів КСП, на дуже вигідних для себе умовах (1 % орендної плати) орендують майнові об'єкти спільної часткової власності – 23 % активів.

Висновки.

1. У більшості випадків врегулювання майнових відносин власності в досліджуваних господарствах було здійснено згідно рекомендацій, затверджених постановою Кабінету Міністрів України №177.

2. У процесі реорганізації досліджуваних господарств забезпечено такі пропорції трансформації капіталу: передано до комунальної власності майно соціальної сфери села – 9 %; залишено у власності підприємств- правонаступників майно, що не підлягає паюванню, під кредиторську заборгованість та капіталізовані зобов'язання – 34 %, зокрема залишкова вартість багаторічних насаджень, не враховуючи вартість землі – 0,6 % і резервний фонд – 4 %; передано співвласникам у спільну часткову власність – 26 %, зокрема взяте в оренду – 23 %; виділено співвласникам у приватну власність – 13 %; знаходиться на балансі підприємств- правонаступників як невитребувані майнові паї – 14 %. Трансформацію відносин власності у багатьох випадках поки що не завершено.

3. Потребують вирішення проблеми, пов'язані з врегулюванням майнових відносин на багаторічні насадження², управління майном, залишеним під невитребувані майнові паї, розподілом резервного фонду, застосуванням у практиці економічно обґрунтованого рівня орендної плати, створення у підприємствах, що використовують орендований капітал, фонду відтворення орендованих основних засобів³.

4. З метою завершення врегулювання майнових відносин власності у сільському господарстві необхідно розробити і прийняти відповідні нормативні акти, що потребує посилення до вирішення зазначених завдань уваги з боку Мінагрополітики України, Мінекономіки України та інших міністерств і відомств.

Анотація. Розглянуто досвід трансформації капіталу громадян із спільної сумісної в інші форми власності в процесі реорганізації КСП. На прикладі господарств Запорізької області досліджено порядок вирішення майнових питань, що виникають у процесі реорганізації сільськогосподарських підприємств. Визначено пропорції формування різних форм капіталу в процесі трансформації майнових відносин у сільському господарстві.

Дані про автора. Косторной Сергій Володимирович, аспірант Таврійського державного агротехнологічного університету (науковий керівник – к.е.н. Кісіль Микола Іванович), старший науковий співробітник економіко-правового відділу науково-дослідної частини Таврійського державного агротехнологічного університету.

Адреса: 72318, Запорізька область, м. Мелітополь, вул. Таврійська, 16.

т. (8-0619) 42-03-41 – робочій, (8-06192) 5-79-67 – домашній.

---

² Рекомендації щодо спільного використання багаторічних насаджень на розпайованих землях / За ред. Г. О. Легези. – Мелітополь: ТДАТА, 2004.

³ Рекомендації щодо формування та використання фонду відтворення основних засобів, що знаходяться у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств / За ред. М. І. Кісіля. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005.